

Sant Patllari. Clau de volta, capella catedral de Barcelona.

Frustrat l'intent de consultar l'escriptura de fundació a l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, pel fet de no conservar-se en aquest centre cap manual del referit notari Bernat Arnau ⁽⁵⁾. Això no obstant, a l'Arxiu Diocesà, en un dels processos substanciat l'any 1464 concernent al benefici, figura transcrit l'encapçalament del document fundacional amb aquests termes: "*In dei Nomine A (men). Ego Guillelmus Oliverii Sacretarius (sic) domini Regis, Civisque barchinone qui fui filius Guillelmi Oliverii et domine Agnete eius uxor defunctorum civium dicte civitatem*" ⁽⁶⁾.

Així, segons ens advera aquest document, tant Guillem Oliver com els seus pares eren *ciutadans* de Barcelona, circumstància que no pressuposa necessàriament d'ésser naturals de la ciutat comtal.

Per altra banda, en el propi procés (com en d'altres) en recollir-se l'ordre de prelatió o successió del patronat actiu del benefici en la forma que disposa l'acta fundacional, resulta que els primers nomenaments recauen en ciutadans de Barcelona. I no serà fins al s. XVI que, a través d'encreuaments familiars pertocarà el dit patronat actiu a un llinatge clarament camprodoní ⁽⁷⁾.

III - Els Oliver de Camprodon

És sumament interessant la notícia de l'establiment que l'any 1323 va fer Jaume II dels forns de Camprodon a favor de *Guillem Oliver*, Bernat de Rovira, Ramon de Bianya i Berenguer de Corona *in solidum*, tots ells personatges ben coneguts com a veïns de la població: *Nos Jacobus etc. per nos presentes et futuros damus et stabilimus in emphiteosim concedimus vobis (els anomenats) habitatoribus villae de Camporotundo et vestris et quibus volueritis perpetuo (...) emolumento lucro et alio jur. dictii furni*" ⁽⁸⁾. Poc després figura la confirmació que del dit establiment feu l'infant Alfons, en qualitat de lloctinent ⁽⁹⁾. Els Bianya i els Corona eren famílies que procedien de la Vall de Bianya; de temps, però establertes o amb interessos a Camprodon ⁽¹⁰⁾. A propòsit dels forns de la vila, caldrà recordar que, el 1249, per l'abat de S. Pere s'havia estipulat la seva transferència a la corona a canvi d'altres drets a favor del monestir ⁽¹¹⁾.

Ara bé; resulta intrigant que el 1345 (vint-i-dos anys després d'aquella concessió o establiment dels forns a determinats veïns de Camprodon) el rei Pere afavoreixi uns anomenats *Guillem Oliver*, Ramon de Rovira, Pere Duran i Francesc Camps, tots *ciutadans de Barcelona*, amb l'establiment, per cinc anys, dels emoluments i rendes dels "*molins reysls antics*" de Barcelona ⁽¹²⁾. Parem atenció als cognoms d'Oliver i de Rovira. ¿Són aquests individus els mateixos o els successors d'aquells camprodonins del 1323, ara traslladats a Barcelona?

IV - Els Oliver de Barcelona.- Un problema onomàstic

De la segona meitat del s. XIV, una profusa documentació existent a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, ens presenta ja els Oliver (Guillem) com a funcionaris de

la Cancelleria reial sota diversos càrrecs. Escollint el més significatiu d'aquest fons documental i amb la cronologia a la mà, podríem oferir la següent sinopsi:

Guillem Oliver

- (13) 1323-24.... Beneficiari dels rèdits dels forns de Camprodon
- (14) 1345..... Beneficiari dels rèdits dels molins reials de Barcelona
- (15) 1363-64-65. (Agnès, muller) Escrivà de la tresoreria del segell secret de la reina Leonor de Sicília
- (16) 1372..... Secretari de la reina Leonor
- (17) 1377-80.... Escrivà de ració
- (18) 1381-84.... *Secretari del rei Pere*
- (19) 1387-88.... Escrivà de ració i
Escrivà de ració de la reina Violant
- (20) 1394..... Escrivà de ració de la reina Violant i abans al servei del rei Pere.

L'1-XII-1394 Joan I enfranqueix perpètuament Guillem Oliver i als seus pels serveis prestats al rei Pere i a la reina Violant. (Vegeu Apèndix).

I aquí fineix la nostra cronologia, per tal com no considerem versemblant que la legitimació dels fills d'un tal Guillem Oliver feta el 1422 pugui atribuir-se a la persona objecte del present treball, tant per la distància en el temps, com, òbviament, pel fet que aquesta no tingué descendència, segons pot inferir-se de tot el que posteriorment es vindrà tramitant a propòsit del benefici de Sant Patllari de la catedral de Barcelona⁽²¹⁾. Cal posar atenció en l'existència coetània d'un altre Guillem Oliver "*minori dierum*", o Guillemó, escrivà de ració i escrivà de tresoreria, que apareix en els registres de l'arxiu reial entre 1384 i 1388⁽²²⁾. La reiteració i unicitat del nom Guillem aplicat al mateix cognom, crea un seriós problema d'identificació, pràcticament insoluble quant a fixar fronteres generacionals.

V - Conclusions i hipòtesis

Del que anteriorment s'ha exposat es dedueix:

a) en tot el segle XIV i començaments del XV abunda l'onomàstic Guillem associat al cognomàstic Oliver. Com acabem de dir, aquesta iteració dificulta poder precisar amb seguretat el límit cronològic entre diversos individus de la mateixa denominació.

b) Es prova l'existència a Camprodon, el primer terç del s. XIV d'un Guillem Oliver, i a partir de 1345 d'un Guillem Oliver a Barcelona.

c) Del 1363-64 es troba, també a Barcelona, un Guillem Oliver, amullerat amb Agnès; i amb els mateixos noms un tresorer de la reina Leonor.

d) Recordem que el nostre personatge era fill d'un Guillem i d'Agnès.

e) Tinguem present que el 1372 hi ha un G. Oliver també al servei de la reina Leonor.

f) Finalment, que del 1377 al 1394 els G. Oliver que apareixen documentats, figuren indistintament com a escrivans de la reina (i/o del rei ?) i com a secretaris de la reina o/i del rei. En l'escriptura fundacional del benefici de Sant Patllari,

Escut Oliver. Mur capella Sant Patllari.

document d'indubtable força probatòria, l'atorgant es titula *secretari del rei*⁽²³⁾.

Ara bé; partint de les conclusions precedents, s'ofereixen, encara, algunes interrogacions:

a) Quant i quin dels Guillem Oliver és el que de Camprodon passa a residir a Barcelona ?. Quantes generacions els separen ?.

b) ¿Fou, realment, el pare del nostre personatge aquell qui del 1363-65 trobem ja com a funcionari de la cancelleria reial ?.

c) ¿Es tracta del mateix individu, el qui en successius períodes, entre 1377 i 1394, alterna les funcions d'escrivà de ració i de secretari reial ?

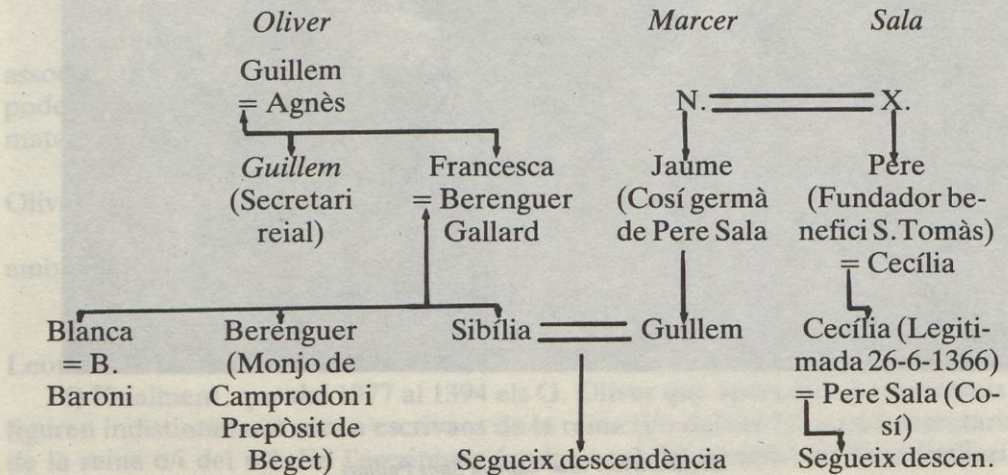
Solament en hipòtesi podem respondre a alguna d'aquestes qüestions. Potser en sentit afirmatiu quant a les dues últimes. Respecte a la primera no és possible donar una contestació vàlida.

VI - L'entroncament dels Oliver amb els Marcer de Camprodon, patrons del benefici, i els beneficiats camprodonins

Ha estat per via indirecta, a través d'un procés sobre un altre benefici (i no el de Sant Patllari) que hem descobert la relació de consanguinitat entre les dues famílies⁽²⁴⁾.

Es tracta del benefici de Sant Tomàs, erigit a l'església parroquial de Molló i amb relació al qual resulten ésser patrons actius els Marcer de Camprodon que ho eren també del de Sant Patllari. S'escau aproximadament a les mateixes dates la fundació dels dos beneficis: el de Sant Patllari de Barcelona (1384) i el que institueix un tal Pere Sala de Molló a la seva parròquia (1387).

Les genealogies i notícies que ens proporciona el procés de referència són força abundants. Segons aquesta documentació (junt amb la coneguda filiació del secretari reial), el parentiu s'establiria així:

56 8 Algun comentari en relació amb la genealogia: Els Sala eren de condició rural, habitant el mas d'aquest nom situat a Molló, avui inexistent; mentre que els Marcer eren artesans, concretament paraires, radicats a Camprodon. No serà fins a la tercera generació, a partir de Guillem Marcer, que el patronat actiu del benefici de Sant Patllari de Barcelona, recaurà definitivament en aquesta nissaga camprodonina, en la persona de Cosme Marcer (primera meitat segle XVI)⁽²⁵⁾.

Com a nota anecdòtica i a propòsit del monjo de Camprodon Berenguer Galard (o Gallard i Oliver) nebot del secretari reial Guillem Oliver, l'historiador Miret i Sans refereix el següent episodi: Pere III, des de Barcelona, el 4-X-1379, escriu a l'abat de Sant Feliu de Guíxols i a un determinat religiós d'Arles, manant-los que es traslladin a Camprodon per tal d'obligar que siguin admesos al monestir el citat Berenguer Gallard i un altre monjo (Guillem Doria) que no s'atrevien a residir-hi per les injúries i mals tractes que rebien de l'abat⁽²⁶⁾.

No podem tancar aquest capítol deixant d'esmentar el fet que diversos membres de coneguts llinatges de Camprodon usufructuaren el benefici de Sant Patllari de Barcelona (els obtentors del qual havien d'ésser "*de genere fundatoris*"), entre d'altres, els Marcer, els Atxer i els Aulí⁽²⁷⁾. Dels primers (de la família que a la vegada ostentava el patronat) acabem d'aportar l'entroncament amb el fundador; no cal insistir. Dels Atxer, al marge d'algunes notícies bibliogràfiques⁽²⁸⁾, al sòl de la pròpia capella de Sant Patllari de la catedral de Barcelona es troben dues làpides sepulcral d'altres tants beneficiats, amb el corresponent escut⁽²⁹⁾. Quant als Aulí, justifiquen la seva pretensió per llur encreuament amb els Marcer⁽³⁰⁾.

VII - Recapitulació: Els arguments de prova

Les proves indiciàries respecte a la procedència de Camprodon -a partir d'una època indeterminada, pròxima o remota- del funcionari de la Cancelleria reial, Guillem Oliver, creiem que són prou sòlides, per tal com es recolzen en aquests fets:

- La capella i el benefici. El fundador no els dedica al sant onomàstic, com fòra natural, sinó a un sant ben singular, que és precisament el patró de Camprodon, població, a més, possessora de les relíquies.
- A la mateixa capella trobem les tombes sepulcral dels beneficiats Atxer, família camprodonina "*de genere fundatoris*".
- Es documenta, així mateix, la naturalesa camprodonina i el parentiu amb el fundador d'altres beneficiats.
- El patronat actiu de la fundació, esgotada la successió dels primers nomenaments, recau en un llinatge ancestralment radicat a la vila pirinenca: els Marcer, l'entroncament dels quals amb els Oliver ha estat ben provada i exposada ara mateix.
- També es demostra documentalment l'existència d'un llinatge Oliver a Camprodon el primer terç del segle XIV.

Resta acomplert l'objectiu de la investigació fins on ha estat possible, amb la qual no es pretenia altra cosa que esbrinar la presumible relació entre Camprodon

i el secretari de Pere III, Guillem Oliver, amb motiu de la intrigant dedicació de la seva capella a Sant Patllari. Sembla clara la intenció del fundador: deixar constància dels seus orígens.

APÈNDIX

Particulars de la concessió d'enfranquiment a favor de Guillem Oliver

Barcelona, 1 desembre 1394

"Guillermi Oliverii = Nos Johannis etc. Debita consideracione pensantis q. illos potissime tenetur regalis benignitas dignis spatium gratiarum largicionibus confovere acque libertatibus (...) vos fidelis noster Guillermus oliverii scriptor porcionis illustris Regine Yolandis consortis nostre carissime Ingentis devocionis multiplici studio in serviciis Serenissimi Domini Regis Petri bone memorie genitoris nostri et postea in obsequiis nostris in dicte Regine (del.: continue presens) (ins.: laudabili...laborastis) nec cessatis eciam quemdie in nostris ipsiusque Regine obsequis placidis et familiaribus laborare. Volenteque ex promissis talis et aliis quam ad hoc merito (...) vos et vestri perpetuo gaudeatis per nos et nostros presentis et futuros motu proprio et ex certa sciencia liberaliter enfranquimus et franchos Ingenuos et liberos facimus ac... vos dictum Guillermum Oliverii tanquam dignum et benemeritum et omnes liberos vestro sive progenie et posteritatem vestram et ipsorum Imperpetuum (sic) tam masculos quam feminas cum omnibus bonis vestris et ipsorum et tocius posteritas vestre el ipsorum mobilibus et immobilibus ubique habitis et habendis ab hoste exercitu et cavalcata Regali et vicinali et redempcione seu redemcionibus propterea faciendis exceptis dum taxat exercitibus faciendis virtute usatici Princeps namque(...)

Signum Johaniis Dei gratia Rex Aragonum, etc. - Testes sunt: Raymundus Barchicone Episcopus = Berengarius Marchi Magistri Muntesié, Petrus Latronis Vicecomitis Villene, Exivinus Petri de Arenosi et Eymericus de Scintillis".

(ACA, Cancelleria "Gratiarum 20, Iohanni I", Reg. 1909, ff.153 v.-154 v.).

NOTES

- (1).- Vegeu Josep Mas, *Notes Històriques del Bisbat de Barcelona* (Barna., 1906, p.76).
- (2).- Arxiu de la Catedral de Barcelona, "Llibre de Rebudes e de despeses (...) de l'any MCCCCLXXX^oV^o y LXXXVI°", ff. 44 i segts.; i "Speculum omnium titulum Ecclesiasticorum (...) Factum anno 1745", f.240.- Arxiu Diocesà "Speculum omnium titulum (...), f. 755.- Veure també, J.Mas, ob. i p. cit.; F.Carreras Candi, *Les obres de las Catedral de Barcelona* ("Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona", CLXXXV, Barna., 1913); J.Ainaud, J. Gudiol i F-P. Verrié, *Catálogo Monumental de España. La Ciudad de Barcelona* (Madrid, 1947, p. 64); A.Cirici i J.Gumí, *L'art gòtic català* (Barna.,1977, pp.58-59); R.Piñol Andreu, *Heràldica de la Catedral de Barcelona* (Barna, 1948, p.141); etc.
- (3).- Antigament al monestir de Sant Pere.- A.Julià, "Vida del Glorioso San Paladio, Patron Insigne de la Real Villa de Campredon", ms. s.XVIII, i del mateix autor. "II Protettore della Vista S.Paladio Glorioso Arcivescovo D'Ambruno in Francia, Chiarissimo Patrono di Campredon", ms. id. Arx.part.; F. Tresserra, *Historia, Vida y Milagros del Glorioso San Paladio, Arzobispo de Ambrun y Patrón de Camprodón y su Montaña* (Girona, s.a., s.XIX); F.Caula, *Tradicions devotes* ("Biblioteca Olotina", n° 42-Olot, 1962, pp.174-178); Ll. Birba, *La Vall de Camprodón* (Barna, 1962, pp. 174-178).
- (4).- Referent a l'heràldica: J.Piñol, ob.cit.,p.152; F.Domènech Roura, *Nobiliari General Català de Llinages* i A. García Caraffa, *El Solar Catalán...* (v.IV, Apéndice, Barna., 1968, pp.27-28). I quant a la família: J.Morer, *Historia de Camprodón* (Barna., 1879,p.44), i Ll.Birba, ob.cit.,pp.140-142 i 151).
- (5).- Vid.Nota 2, "Speculum".
- (6).- (Arxiu Diocesà de Barcelona (ADB), "Processus", 1464, B/3.
- (7).- L'ordre és el següent: primer Guillem de Fonts mentre visqui; després Bernat Alamany i a la seva mort Antoni Oller; seguidament els fills d'aquest i a continuació la germana, madona Margarida, i ja *els pròxims parents en grau del fundador*. A la primera meitat del s. XVI seran els Marcer, nissagra camprodonina, els patrons actius del benefici (ADB, "Collationum", v. 100,f.140). Vid, també "Speculum". No encara a començaments de segle: vols.93,ff.23 v. i 28 v. i vol.98, f.111, anys 1520-1535 .-Hi ha una sentència del 17-VII-1540 a favor de Cosme Marcer de Camprodón pel patronat actiu i de Bernat Marcer, clergue, pel passiu. Arx.part. (AP), plec 26, Procés sobre el benefici de Sant Tomàs, de Molló.
- (8).- ACA, Cancelleria, "Gratiarum, reg.224,ff.56 v.-57 v,Barcelona,cls,set.1323; i 2 cls.oct. 1323,"Commune", reg.180,f.128 v.
- (9).- Barcelona, 11 cls.juliol 1324.ACA, "Gratiarum", reg.391, ff.91 v.-94.
- (10).- Vid. F.Caula, *El règim senyorial a Olot* (Olot,1936,pp.62-67.- Ramon de Bianya amb Mateu Corona i un tal Bernat Calveti, posseïa part del delme de Molló, el 1336; el referit Corona l'havia adquirit, per compra, de Ramon de Puigpardines l'any 1332. AP, plec lletra X, ns. 77 i 78. Sobre els Corona, també, J.Miret i Sans, *Relaciones entre los monasterios de Camprodón y Moissac*, p.98.
- (11).- J.Morer, ob.cit. transcriu el document a l'Apèndix III, pp.VII-VIII. El document no està ben interpretat per l'autor a la p.62; la reserva que es fa l'abat no és dels forns, sinó dels molins.
- (12).- ACA, "Pecuniae", reg.1309, ff.25-27.Barcelona,10-II-1345. El text en català; senyal reial.
- (13).- Vid. notes 8 i 9
- (14).- Nota 12.
- (15).- ACA, Cancelleria, "Variae", reg.1573,f.132; reg.1564,f.24; i F. de Segarra, *Sigil·lografia catala-*

- na, v.II (Barna.,1916,pp.96 i 353). Interessant la cita d'Agnès com a muller de Guillem.
- (16).- Figura com a secretari de la reina Leonor en l'escriptura de restitució a Bernardí de Cabrera dels bens que foren del seu avi. ACA, "Gratiarum", reg.923,f.141 v. Transcrit per F. Monsalvatge, *Noticias Históricas*, v.5, pp.13-15 de l'Apèndix.
- (17).- ACA, "Sigilli Secreti", reg.1256,f.56 i reg.1267,f.172. Entregues pecuniàries a Oliver de part de la tresoreria reial.
- (18).- ACA, pergamí de Cancelleria III,3059, citat per A.M.Aragó en *La escribanía de Juan I* ("VIII Congreso de Historia de la Corona de Aragón", v.II, Valencia, 1970,p.289); i ADB, procés citat a la nota 6.
- (19).- El dia 11-XI-1387, des de Vilafranca, Joan I mana li siguin entregats a Guillem Oliver, "*scriptorem porcionis domini Genitorum nostri memorie recolende*", 4.000 sous pels seus serveis, ACA, "Commune", reg. 1387,f.102; "*scriptorem porcionis domus nostre*", "Sigilli Secreti", reg.1256,f.56. D'altra part, consta al febrer de 1388 "*olim lochtinent de sriua de racio*", i al març del mateix anys "*scriva de racio de la senyora reyna*", "Mestre Racional", v.385,f.220,i 386,f.126, cites d'Á.M. Aragó en el treball nota anterior.
- (20).- ACA, "Gratiarum,reg.1909,ff.153 v.-154 v.. Privilegi a favor de Guillem Oliver, que es transcriu.
- (21).- És la reina Maria que a petició de Guillem Oliver "*de thesaurie domini Regis*", concedeix la legitimació als fills d'aquest, tinguts de "*muliere soluta de genere sardorum*" anomenada Vera; els fills es deien Guillem, Isabel i Angelina. ACA, "Diversorum Regina Mariae", reg.3119,ff. 153-153 v., Barcelona,6-II-1422.- Quant al citat benefici de Sant Patllari, ADB, "Processus" 1464 B/3, 1489 /3, etc. i una sèrie de col·lacions al mateix arxiu.
- (24).- AP, benefici de Sant Tomàs, de Molló. Trasllat del procés 1781, Cúria Eclesiàstica de Girona.
- (25).- La successió, de pare a fill, és la següent: Pere Marcer (test.1414)= Caterina Lleopart, de Puigcerdà; Antoni Marcer= Francesca Sala, de Castellfollit; i Cosme Marcer= Bàrbara. Alguna referència sobre la família en Birba, ob.cit.pp.141-142 i 151.
- (26).- Miret i Sans, ob.cit.,p.53.
- (27).- ADB, "Speculum" cit. nota 2.
- (28).- Morer, ob.cit.,pp.44 i 153-155, Birba.ob.cit.,pp.140-142.
- (29).- L'escut Atxer és parlant: una atxa o torxa encesa (en altres ocasions en nombre de tres). Bibliografia nota 4. En els armoriais es fa constar que aquestes armes es troben a la capella de Sant Patllari. Al monestir de Sant Pere de Camprodon hi ha l'enterrament de Pere Atxer (1630) amb el corresponent escut a la làpida sepulcral, aquí representat amb tres atxes.
- (30).- AP.,plec 26, nota 24. Vegeu també Birba, ob.cit., pp.135,146-147 i 151; i F.de Segarra, ob.cit.,vol.III,pp.292 i 294.